Pojęcia kluczowe: *obowiązek przestrzegania praw człowieka, prawo do życia, zakaz tortur, prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolność myśli, sumienia i wyznania, wolność wypowiedzi, prawo do wolnych wyborów, utworzenie Trybunału, skargi indywidualne, wymogi dopuszczalności, rozpatrywanie sprawy*

Marek Antoni Nowicki

Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa (lipiec–wrzesień 2025 r.) wydanie 105

Abstrakt

Prezentowany przegląd orzecznictwa stanowi omówienie najistotniejszych wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydanych w okresie od lipca do września 2025 r. Obejmuje on zagadnienia dotyczące:

obowiązku przestrzegania praw człowieka, prawa do życia, zakazu tortur, prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolności myśli, sumienia i wyznania, wolności wypowiedzi, prawa do wolnych wyborów, utworzenia Trybunału, skarg indywidualnych, wymogów dopuszczalności, rozpatrywania sprawy.

I. Obowiązek przestrzegania praw człowieka (art. 1)

Uznanie istnienia jurysdykcji eksterytorialnej w rozumieniu art. 1 wymaga wykazania kontroli władz państwa nad osobą, a nie jej interesami jako takimi. Poza sprawami na tle art. 2 dotyczącymi umyślnego pozbawienia życia przez funkcjonariuszy państwa, brak jest podstawy do uznania, że kryterium „kontroli nad interesami chronionymi w Konwencji" może być podstawą jurysdykcji eksterytorialnej. W ocenie Trybunału zakres jurysdykcji eksterytorialnej nie może być rozszerzany w sposób oznaczający radykalne odejście od ugruntowanych zasad obowiązujących na podstawie art. 1.

Wyrok Semenya v. Szwajcaria, 10.07.2025 r., Wielka Izba, skarga nr 10934/21, par. 149 – dot. apelacji do Federalnego Sądu Najwyższego od wyroku Sportowego Trybunału Arbitrażowego w Lozannie.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.01.8

II. Prawo do życia (art. 2)

W pewnych okolicznościach szczególny charakter Konwencji jako traktatu o zbiorowym zagwarantowaniu praw może wymagać skutecznej współpracy między zainteresowanymi państwami w celu wyjaśnienia okoliczności zabójstwa i postawienia sprawców przed sądem. Oznacza ona obowiązek państwa wystąpienia z wnioskiem o pomoc oraz odpowiadający mu obowiązek jej udzielenia przez państwo – adresata takiego wniosku. Charakter i zakres związanych z tym obowiązków zależą od konkretnych okoliczności. W ramach tej współpracy państwa muszą podejmować wszelkie uzasadnione kroki z wykorzystaniem w dobrej wierze istniejących na podstawie dokumentów międzynarodowych możliwości wzajemnej pomocy prawnej i współpracy w sprawach karnych. Zgodnie z obowiązkiem interpretacji Konwencji zgodnie z prawem międzynarodowym Trybunał uwzględnia możliwości współpracy – prawne i inne – między państwami istniejące na podstawie podpisanych przez nie traktatów oraz ocenia, czy państwa skorzystały z nich i wywiązały się z zobowiązań, które wynikają z tych traktatów. Trybunał uzna proceduralny obowiązek współpracy za naruszony przez państwo – adresata wniosku o wzajemną pomoc wyłącznie, gdy nie udzieliło ono właściwej odpowiedzi na ten wniosek lub nie wskazało uzasadnionej podstawy odmowy współpracy.

Wyrok Ukraina i Holandia, 9.07.2025 r., Wielka Izba, skargi nr 8019/16 i inne, par. 484 – dot. masowych naruszeń praw człowieka w rezultacie konfliktu, który rozpoczął się we wschodniej Ukrainie w 2014 r. i doprowadził do napaści Rosji na Ukrainę w dniu 24.02.2022r.; sprawa dotyczyła również zestrzelenia samolotu pasażerskiego Malaysia Airlines nad wschodnią Ukrainą w dniu 17.07.2014 r.

W związku z działaniami wojennymi z art. 2 (oraz art. 3) istnieje obowiązek ochrony życia i dobrostanu ludności cywilnej w oblężonych miastach, aby w ten sposób złagodzić jej cierpienia. Obejmuje on obowiązek zapewnienia odpowiednich dostaw do oblężonych miejscowości wody, żywności i ogrzewania oraz dostępu do pomocy medycznej i korytarzy humanitarnych umożliwiających bezpieczną ewakuację cywilów.

Wyrok Ukraina i Holandia v. Rosja z dnia 9.07.2025 r., Wielka Izba, skargi nr 8019/16, 43800/14, 28525/20 i 11055/22, § 764.

W przypadku legalnej demonstracji obowiązkiem państwa na podstawie Konwencji jest stosowanie rozsądnych i odpowiednich środków służących zapewnieniu ich pokojowego przebiegu oraz bezpieczeństwa wszystkich obywateli. Państwa nie mogą jednak tego zagwarantować w sposób absolutny i korzystają z szerokiej swobody wyboru właściwych instrumentów. Prewencyjne środki bezpieczeństwa, np. zapewnienie obecności w miejscu demonstracji służb pierwszej pomocy, mają zagwarantować sprawny przebieg wydarzeń publicznych – spotkań lub innych zgromadzeń, niezależnie od ich charakteru: politycznego, kulturalnego czy innego.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.01.8

Wyrok Farmanyan i inni v. Armenia, 18.09.2025 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 15998/11 i inne, par. 108 – dot. masowych protestów w Erewaniu po wyborach prezydenckich w 2008 r. i ofiar śmiertelnych.

III. Zakaz tortur (art. 3)

Obowiązek odpowiedniej ochrony przed przemocą ze strony innych osób rozciąga się również na sferę zawodową. W przypadku przemocy seksualnej w środowisku zawodowym, przy ocenie dowodów i zachowania ofiary ważną okoliczność stanowi istniejący między sprawcą i ofiarą stosunek władzy i podporządkowania.

Wyrok E. A. i Association européenne contre les violences faites aux femmes au travail (Stowarzyszenie Europejskie przeciw Przemocy wobec Kobiet w Pracy) v. Francja, 4.9.2025 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 30556/22, § 144–145 – dot. braku skutecznej ochrony prawnej przed niedobrowolnymi aktami seksualnymi w miejscu pracy.

IV. Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8)

W dotychczasowym orzecznictwie Trybunał nigdy wyraźnie nie potwierdził istnienia obowiązku sądów krajowych oceny z urzędu potrzeby wysłuchania dzieci w toku postępowania odnoszącego się do ich praw. Z drugiej strony jednak wchodzące w grę dokumenty międzynarodowe, zwłaszcza Rady Europy, wskazują, że państwa członkowskie zgodziły się co do istnienia obowiązku zapewnienia dziecku rzeczywistej i skutecznej możliwości wyrażenia swojej opinii albo bezpośrednio, albo w inny sposób oraz udzielenia mu pomocy w drodze rozmaitych mechanizmów i procedur odpowiednich dla dzieci. Trybunał uznał więc, że nadszedł czas, aby potwierdzić, iż w każdym przypadku władze krajowe muszą dokonać oceny potrzeby wysłuchania dziecka bezpośrednio albo w inny sposób, a w stosownych przypadkach zrezygnować z takiego wysłuchania, co powinno nastąpić w drodze decyzji z uzasadnieniem.

Wyrok M.P. i inni v. Grecja, 9.09.2025 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 2068/24, par. 100–101 – dot. zwrotu dwojga dzieci greckich ich ojcu mieszkającemu w USA w rezultacie międzynarodowego postępowaniu w sprawie ich uprowadzenia.

V. Wolność myśli, sumienia i wyznania (art. 9)

Art. 9 i 11 Konwencji nie zakazują wymogu rejestracji wyznań religijnych, nie oznacza to jednak, że zgodne z Konwencją jest karanie pojedynczych członków niezarejestrowanej organizacji religijnej za modlitwę lub inne przejawy wyznawania przez nich przekonań religijnych. Inne podejście oznaczałoby wykluczenie mniejszościowych

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.01.8

przekonań religijnych, które nie są formalnie zarejestrowane przez państwo, a w konsekwencji oznaczałoby przyznanie państwu prawa do decydowania, w co dana osoba może wierzyć, a w co nie w sferze religii.

Wyrok Rafiyev v. Azerbejdżan, 8.07.2025 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 81028/17, par. 60 – dot. zatrzymania i ukarania za zorganizowanie nieautoryzowanego zgromadzenia religijnego w domu prywatnym.

VI. Wolność wypowiedzi (art. 10)

Trybunał musi w każdym przypadku sprawdzić i ocenić, czy sędziowie krajowi badający sprawę w kontekście art. 10 ust. 2 należycie wyważyli z jednej strony prawo skarżących do publicznego wyrażania za pomocą zarzucanych im działań swoich poglądów na temat walki ze zmianami klimatycznymi, a z drugiej – wymagania ochrony porządku publicznego i zapobiegania przestępczości.

Wyrok Ludes i inni v. Francja, 3.07. 2025 r., Izba (Sekcja V), skargi nr 40899/22 i inne, par. 106 – dot. skazania aktywistów ekologicznych za zdjęcie w szeregu merostw portretów prezydenta Republiki w proteście przeciwko niewystarczającym działaniom władz w walce ze zmianami klimatu.

VII. Prawo do wolnych wyborów (art. 3 Protokołu nr 1)

Jeśli istnieje realne ryzyko wskazujące na to, że w wyniku ingerencji wrogiego państwa prawa wyborców w państwie członkowskim mogą zostać ograniczone w stopniu naruszającym ich istotę, a więc swobodę wyrażania opinii przez obywateli w wyborach parlamentarnych, oraz ryzyko pozbawienia tych praw ich realnego charakteru, art. 3 Protokołu nr 1 może wymagać od państwa członkowskiego działań w celu ochrony integralności procesu wyborczego oraz jego kontroli.

Wyrok Bradshaw i inni v. Wielka Brytania, 22.07.2025 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 13553/22, par.136 – dot. zarzutu braku śledztwa w sprawie wrogiej ingerencji Rosji w demokratyczne wybory w Wielkiej Brytanii oraz braku skutecznych instrumentów prawnych ochrony wyborców.

Szczególny charakter skarg na tle art. 3 Protokołu nr 1 wskazuje, że nie można interpretować tego artykułu w sposób wskazujący na istnienie odrębnego i autonomicznego obowiązku śledztwa analogicznego do istniejącego w przypadku zarzutu naruszenia m.in. art. 2, 3 czy 4 Konwencji. Trybunał podkreślił jednak, że gdyby państwo zignorowało wiarygodne zarzuty zagranicznej ingerencji w wybory, nie mogłoby podjąć działań chroniących ich integralność. W rezultacie chociaż państwa nie mają obowiązku śledztwa w sprawie wiarygodnych zarzutów naruszenia praw jednostki na

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.01.8

podstawie art. 3 Protokołu nr 1, rażące zaniechanie państwa zbadania wiarygodnych zarzutów ingerencji w wybory może stanowić problem na tle tego artykułu, jeśli utrudnia ochronę wyborców przed naruszeniami uderzającymi w istotę ich praw wyborczych.

Wyrok Bradshaw i inni v. Wielka Brytania, 22.07.2025 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 15653/22, par. 138.

Celem każdego śledztwa w sprawie zagrożeń dla procesów wyborczych powinno być przede wszystkim ustalenie ich charakteru i zakresu, aby umożliwić państwu podjęcie niezbędnych działań w celu ochrony przed ingerencją zewnętrzną w ich integralność. Powinno ono zatem poprzedzać wprowadzenie lub aktualizację przez państwo ram prawnych i regulacyjnych w tej materii, a każdy zarzut zaniechania śledztwa należy rozpatrywać jako element tego pozytywnego obowiązku, a nie jako odrębne naruszenie art. 3 Protokołu nr 1.

Wyrok Bradshaw i inni v. Wielka Brytania, 22.07.2025 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 15653/22, par. 139.

Trudności związane z oceną prób wywierania wpływu zagranicznych agentów na przebieg wyborów nie powinny powstrzymywać państw przed działaniami mającymi służyć obronie wartości demokratycznych. Państwa nie muszą czekać z interwencją do momentu, w którym zagrożenie dla demokracji zostanie wystarczająco potwierdzone i stanie się bezpośrednie. Nie ma wątpliwości, że ingerencja w wybory w drodze dezinformacji, a w niektórych przypadkach cyberataków i operacji typu „hack and leak" (włamania i ujawnienia), stanowi poważne zagrożenie dla demokracji, w społeczności międzynarodowej brak jest jednak wyraźnej zgodnej odpowiedzi na pytanie o konkretne działania wymagane od państw dla ochrony procesów demokratycznych przed takimi zagrożeniami. Istnieje jedynie – jak się wydaje – powszechna zgoda co do tego, iż jest to złożony problem globalny, którego nie da się rozwiązać bez współpracy partnerów międzynarodowych i firm medialnych. Ostrzegając przed zagrożeniami związanymi z dezinformacją i zagraniczną ingerencją w wybory, organizacje międzynarodowe równie głośno wskazują na ryzyko pochopnych reakcji na nie. Wpływ dezinformacji i kampanii wpływu na wybory zależy od różnych czynników społecznych, ekonomicznych, kulturowych, technologicznych i politycznych, które nie pozwalają na uproszczone rozwiązania. Skuteczne rozwiązanie tego problemu wymaga właściwego zrozumienia wszystkich tych czynników. Trybunał zwrócił również pod uwagę, że istnieje cienka granica między przeciwdziałaniem zagrożeniom związanym z dezinformacją a jawną cenzurą. Wszelkie działania państw w celu przeciwdziałania ryzyku zagranicznej ingerencji w wybory przez rozpowszechnianie dezinformacji i prowadzenie kampanii wpływu muszą więc być zrównoważone gwarancjami ochrony wolności wypowiedzi zgodnie z art. 10 Konwencji. W kontekście art. 10 Trybunał uznał, że „w okresie poprzedzającym wybory szczególnie ważne jest, aby wszelkiego

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.01.8

rodzaju opinie i informacje mogły swobodnie krążyć". Rozpowszechnianie dezinformacji lub fałszywych informacji może potencjalnie naruszać prawo do otrzymywania informacji wynikające z art. 10, podobnie jak wszelkie środki przeciwdziałania ich rozpowszechnianiu. W związku z tym muszą one być tak starannie dobrane, aby nie naruszały w stopniu nieproporcjonalnym prawa do przekazywania i otrzymywania informacji, zwłaszcza w okresie poprzedzającym wybory, oraz aby należycie uwzględniały ryzyko nadużyć ze strony państw Konwencji w dążeniu do wpływania na wynik własnych wyborów. Trybunał stwierdził wcześniej, że np. wymóg oznaczania organizacji, mediów i osób fizycznych jako „zagranicznych agentów" narusza art. 10 i 11 Konwencji, bowiem ramy prawne i ich stosowanie były arbitralne i nie były konieczne w demokratycznym społeczeństwie, a także „przyczyniały się do zawężania przestrzeni demokratycznej poprzez tworzenie atmosfery podejrzliwości i nieufności wobec podmiotów społeczeństwa obywatelskiego i wypowiedzi niezależnych, podważając w ten sposób same podstawy demokracji".

Wyrok Bradshaw i inni v. Wielka Brytania, 22.07.2025 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 15653/22, par. 159–161.

Państwa nie mogą pozostawać bierne wobec dowodów wskazujących na zagrożenie dla procesów demokratycznych i powinny korzystać z szerokiej swobody doboru środków wymaganych w celu przeciwdziałania takim zagrożeniom.

Wyrok Bradshaw i inni v. Wielka Brytania, 22.07.2025 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 15653/22, par.162.

VIII. Utworzenie Trybunału (art. 19)

Trybunał podkreślił, że musi zawsze pamiętać o swojej odpowiedzialności na podstawie art. 19 za zapewnienie przestrzegania zobowiązań podjętych przez państwa na podstawie Konwencji i Protokołów do niej. Konwencja nie jest wyłącznie deklaracją praw, ale ustanawia europejski system zbiorowego ich egzekwowania, którego celem, zgodnie z Preambułą i treścią prac przygotowawczych nad jej tekstem, jest zapewnienie sprawiedliwości i pokoju na kontynencie dwukrotnie spustoszonym przez wojny w XX wieku. Z dostępnych dowodów jasno wynika, że ataki militarne Rosji na terytorium Ukrainy stały się podstawą zarzutów o dopuszczenie się w trakcie tego konfliktu zbrojnego szeregu najbardziej rażących i rozległych naruszeń praw człowieka. Trybunał zwrócił przy tym uwagę na zagrożenie dla pokojowego współistnienia w Europie, jakie niosą działania i zamiary Federacji Rosyjskiej.

Wyrok Ukraina i Holandia v. Rosja z dnia 9.07.2025 r., Wielka Izba, skargi nr 8019/16, 43800/14, 28525/20 i 11055/22, § 348.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.01.8

IX. Skargi indywidualne (art. 34)

W kwestii reprezentacji dziecka przed Trybunałem należy unikać przyjmowania podejścia restrykcyjnego lub technicznego. W przypadku sporu między rodzicami, rodzic, który sprawuje opiekę nad dzieckiem, ma obowiązek ochrony jego interesów. Sam tylko status rodzica biologicznego nie może stanowić wystarczającej podstawy do reprezentowania dziecka.

Wyrok M.P. i inni v. Grecja, 9.09.2025 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 2068/24, par. 63.

X. Wymogi dopuszczalności (art. 35)

Nawet w tych systemach prawnych, w których sądy krajowe w postępowaniach cywilnych mogą, a nawet mają obowiązek, zbadać sprawę z urzędu (tj. zastosować zasadę *jura novit curia*), skarżący nie są zwolnieni z obowiązku podniesienia przed nimi zarzutu, który następnie stanowi podstawę skargi do Trybunału. Przy ocenie, czy zostały wyczerpane środki prawne krajowe, Trybunał bierze bowiem pod uwagę nie tylko fakty, ale również argumenty prawne przedstawione przez skarżącego w procedurze krajowej.

Wyrok Siedlecka v. Polska, 31.07.2025 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 13375/18, par.108 – dot. zatrzymania przez policję w czerwcu 2017 r. podczas kontrdemonstracji w proteście przeciwko zgromadzeniu cyklicznemu – „miesięcznicy smoleńskiej".

XI. Rozpatrywanie sprawy (art. 38)

Trybunał systematycznie podkreśla ogromne znaczenie dla skutecznego funkcjonowania systemu Konwencji przestrzegania obowiązku wynikającego z art. 38. Jest on szczególnie ważny w sprawach, w których Trybunał musi samodzielnie ustalać okoliczności stanowiące podstawę skarg wniesionych w związku z konfliktem zbrojnym, bowiem w takich okolicznościach ich ustalenie może okazać się szczególnie trudne.

Wyrok Ukraina i Holandia v. Rosja z dnia 9.07.2025 r., Wielka Izba, skargi nr 8019/16, 43800/14, 28525/20 i 11055/22, § 1638.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.01.8

adw. Marek Antoni Nowicki

Autor jest adwokatem niewykonującym zawodu (Izba Adwokacka w Warszawie), ekspertem międzynarodowym w dziedzinie praw człowieka. W okresie stanu wojennego w 1982 r. jeden z założycieli podziemnego Komitetu Helsińskiego w Polsce i współautor wszystkich jego raportów, w tym o prawach człowieka w Polsce w stanie wojennym (Raport Madrycki). Współzałożyciel Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. W latach 1993–1999 orzekał w Europejskiej Komisji Praw Człowieka w Strasburgu. W latach 2000–2005 był międzynarodowym Rzecznikiem Praw Obywatelskich w Kosowie, a w latach 2007–2016 – prezesem Izby Doradczej ONZ ds. Praw Człowieka w Kosowie.

The author is a non-practicing advocate (District Bar Association in Warsaw), an international expert in the field of human rights. During the period of martial law in 1982, he was one of the founders of the underground Helsinki Committee in Poland and a co-author of all its reports, including on human rights in Poland during martial law (Madrid Report). Co-founder of the Helsinki Foundation for Human Rights. From 1993 to 1999, he adjudicated at the European Commission of Human Rights in Strasbourg. From 2000 to 2005, he was the international Ombudsman in Kosovo, and from 2007 to 2016, he was president of the UN Advisory Board on Human Rights in Kosovo.

Abstract

Keywords: *obligation to respect human right, right to life, prohibition of torture, right to respect for private and family life, freedom of thought, conscience and religion, freedom of expression, right to free elections, establishment of the Court, individual applications, admissibility criteria, examination of a case*

European Court of Human Rights – Case Law Review (July–September 2025)

The review of the case law of the European Court of Human Rights presents the most signif-icant views expressed in judgments issued by the European Court of Human Rights in the pe-riod from July to September 2025. It covers issues related to: *the obligation to respect human rights, the right to life, the prohibition of torture, the right to respect for private and family life, the freedom of thought, conscience and religion, the freedom of expression, the right to free elections, the establishment of the Court, individual applications, admissibility criteria, and examining cases.*

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.01.8